

Узроци и могуће последице стварања „Велике Албаније“

– историјски, геостратешки и војно-политички аспект –

УДК: 327.58 : 323.1 (497.1 : 497.115 : 496.5)

Др Неђо Даниловић, пуковник, виши научни сарадник

Процес „редизајнирања“ балканског региона улази у завршну фазу. Тежиште међународне дипломатске активности премешта се са Босне и Херцеговине на простор Србије и Црне Горе – на Косово и Метохију.

Интернационализовањем кризе на Косову и Метохији, практично се једно унутрашње питање Републике Србије издиже на спољашњу – интернационалну раван са великом опасношћу да и ово међународно арбитражање, као и сва претходна, у коначном решењу, буде на штету Србије и српског народа.

Овај рад је покушај да се још једном укаже на ту опасност и подсети стручна, домаћа и међународна јавност на неке важне историјске чињенице о вишевековним тежњама Албанаца да, уз помоћ светских центара моћи, створе „Велику Албанију“, те да упозори на могуће културно-цивилизацијске, геополитичке, геостратешке и војно-политичке последице остварења такве националистичко-шовинистичке идеје на Балкану. Циљ рада је да читаоцима пружи веродостојне и истините информације о најважнијим аспектима антиевропског и антидемократског пројекта „Велике Албаније“ и његовим могућим последицама по мир и безбедност у читавом региону Балкана.

Кључне речи: „Велика Албанија“, независно Косово, коначан статус КиМ-а, суштинска аутономија, самостални ентитети.

Увод

Крајем 20. века политичка карта Балкана доживела је велике промене. Сецесијом од Социјалистичке Федеративне Републике Југославије настало је више самосталних држава – Словенија, Хрватска, Македонија и Босна и Херцеговина (са Федерацијом БиХ и Републиком Српском) које су постале нова геополитичка реалност Балкана. На источном делу тог простора најпре је вољом њених грађана конституисана Савезна Република Југославија, а затим Београдским споразумом (2002) добила ново име Србија и Црна Гора са могућношћу да се у пролеће 2006. године (након спроведеног референдума у Црној Гори) и ова специфична државно-правна творевина трансформише у две независне и суверене државе, савез суверених држава или неко треће државно-правно решење.

Континуитет територијалних промена које су се догодиле при крају 20. века на Балкану, обележио је и сам почетак 21. века. Дакле, процес редизајнирања балканског региона још увек траје, а тежиште међународне дипломатске активности премешта се са БиХ на простор Србије и Црне Горе – на Косово и Метохију. Интернационализовањем кризе на Косову и Метохији практично се унутрашње питање Републике Србије издиже на спољашњу – међународну раван, тј. посматра се као међудржавно питање, што је и био стратешки циљ косовских Албанаца. Искуства из периода разбијања СФРЈ, упозоравају на опасност да би и ово међународно арбитражање, као и сва претходна, могло бити на штету српског народа.

Овај чланак је покушај да се још једном укаже на ту опасност и подсети стручна, домаћа и међународна јавност на неке важне историјске чињенице о вишевековним тежњама Албанаца за стварањем „Велике Албаније“ и на могуће културно-цивилизацијске, геополитичке, геостратешке и војно-политичке последице остварења такве националистичко-шовинистичке идеје на Балкану.

Историјска генеза пројекта „Велика Албанија“

После разбијања СФРЈ геополитичка судбина концепта „Велике Албаније“ је на специфичан начин реафирмисана и реактуелизована. Дошло је до поремећаја равнотеже снага и успостављања нових интересних сфера на простору Балкана, при чему су простори Косова и Метохије и западне Македоније на самом крају 20. и почетком 21. века добили улогу чиниоца дестабилизације, какву је Рашка област имала у периоду између Берлинског конгреса и Првог светског рата.

Концепт „Велике Албаније“ кроз новију историју садржавао је експанзионистичке тежње Албанаца према: а) југоистоку Србије (Медвеђа, Бујановац, Прешево) у оквирима пројекта „Дарданија“; б) Косову и Метохији, у оквиру пројекта „Независно Косово“; в) Црној Гори (Плав, Гусиње, Бар, Сутоморе, Улцињ – у оквиру пројекта „Малесија“; г) западној Македонији (Прешево, Кичево, Дебар, Струга и Охрид – у оквиру пројекта „Илирија“ и д) северној Грчкој – у оквиру пројекта „Епир“. Због своје актуелности и могућих последица које из њега могу да произађу, овај концепт завређује посебну анализу. Концепт „Велика Албанија“ може се сагледавати са различитих становишта, али свако од њих мора полазити од историјске генезе идеје о „Великој Албанији“ и обухватити геостратешки поглед на ту идеју, као и могуће последице те идеје, уколико би она била претворена у стварност, по мир и безбедност у региону Балкана, посебно на стратешку позицију Србије и Црне Горе.

Анализирајући историјски аспект косовско-метохијске збиле долази се до чињеница које указују на то да је криза на Косову и Метохији драстично нарушила систем безбедности на Балканском полуострву и више-

вековним ратовима успостављену равнотежу снага на Балкану. Сама криза има дугу историју. Она је последица бројних, веома комплексних историјских, верских, етничких, геополитичких и геостратешких особености региона Балкана, али још више и производ пристрасног утицаја светских центара моћи, који су без обзира на последице, водили рачуна само о својим стратешким интересима у овом безбедносно осетљивом региону.

Сличан однос према Балкану остао је и данас. Код многих аналитичара међународних односа присутан је неподељени утисак да велики центри моћи, инволвирани у процес изналагања решења за коначан статус Косова и Метохије, упорно игноришу битне чиниоце који подстичу кризу, покушавајући да насилним дисциплиновањем српског народа, који је кроз историју увек био жртва етничког чишћења, изнађу решење у складу са њиховим стратешким интересима. Уместо да схвате сву сложеност кризе, међународни посредници концентришу своје притиске на Републику Србију ради присилног наметања државно-правног статуса Косова и Метохије супротно Повељи ОУН и свим међународноправним документима, игноришући тако њене националне и стратешке интересе, што Србија ни у ком случају не може да прихвати. На тај начин центри светске моћи, уместо да допринесу успостављању трајног мира на Балкану, намећу решења која фактички оснажују остваривање пројекта „Велика Албанија“, за који се залажу албански националисти и сепаратисти преко 130 година.

Пројекат „Велика Албанија“ је у својој основи националистичко-шовинистички. Настао је у доба крупних превирања уочи Берлинског конгреса 1878. године, као реакција сукоба између империја и последица решавања тзв. Источног питања, поткрај 19. века. Интензивирање шиптарског насиља према Србима почиње након оснивања Прве призренске лиге, 10. јуна 1878. године у Призрену.¹ На овом скупу учествовало је око 300 представника из свих крајева у којима су живели Арбанаси. На скупштини Лиге у Призрену изабран је главни одбор лиге од 60 чланова, на чијем челу су се тада налазили Абдулбег Фрашери, Имер Призрени (Призренац), медериза главне (Бајракли) џамије у Призрену и други. На оснивачком скупу Прве призренске лиге одлучено је да се одбори и огранци Лиге образују у свим местима у којима живе Арбанаси. Национални покрет и идеје о етничком уједињењу Арбанаса настале су одмах после Берлинског конгре-

¹ Документи Лиге откривају суштину покрета. Седнице су одржаване у Призренској џамији, а посебно обележје Статута (Каратнаме) био је ислам. У свих 16 чланова Статута нигде се изричито не помињу Албанци и Албанија, већ се сасвим уопштено говори о „нацији и домовини“, „земљи“, „нашем крају“, „балканској земљи“, „на Балкану“, и сл. Политички субјект Савеза (Лиге) једноставно су Муслимани. У члану 7. говори се о потреби савеза с „нашим мученичким земљама и припадницима исте вјере на Балкану“ а у 16. члану напуштање „Савеза“ се квалификује као отпадање „од ислама“. Уосталом, том скупу су присуствовали и муслимански велелепоседници из Рашке, па чак и из Босне и Херцеговине (Др Радослав Гаџиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ Војска, Београд, 2004. године, стр. 147).

са, на којем је донета одлука да се Турска мора повући са највећег дела окупираног Балканског полуострва. Аустрији није одговарало да све те територије припадну хришћанским балканским народима, а посебно су били против територијалног проширивања Србије и Црне Горе које би имале заједничку границу, а у војном смислу постале респектабилни фактор на Балканском полуострву. Аустрија је изричито захтевала да Турски вилајети (скадарски, косовски, битољски и јањински) и даље остану у оквиру Турске царевине како би Албанци тада добили аутономију и били војно усмерени против Србије и Црне Горе. Такве понуде Аустрије Албанце су охрабриле, а родоначелник те идеје била је Прва призренска лига – код Турака позната као Арнаут конгра. На челу лиге била су браћа Авдул Наим и Сани Фрашери, иначе виши чиновници на турској Порти. Призренска лига је првенац идеје о стварању етнички чисте „Велике Албаније“. Прва призренска лига је творац идеје о стварању Албанске националне армије (АНА) која би егзистирала на албанским етничким просторима. Након формирања Прве призренске лиге формирају се даље Пећка лига, Косовски комитет, Национални фронт Албанаца са циљем да се организују побуне и да се свака постојећа српска власт дискредитује у очима међународне заједнице, како би на таквим основама Арбанаси добили подршку међународне заједнице за остваривање њихових сепаратистичких идеја о стварању етнички чисте „Велике Албаније“.

Албанска великодржавна национална концепција, оличена у идеји „Велика Албанија“, није настала као аутентични израз борбе албанског народа за национално ослобођење, већ, у великој мери, под утицајем панисламизма и радикалног ислама. Практично, до почетка „Велике источне кризе“ (1875–1878) није било никаквих покушаја политичког организовања Албанаца ради стварања националне државе. У том периоду, према објективним историјским изворима, на простору данашње северне Албаније (ондашње савремене Албаније) и Старе Србије (данашњег Косова и Метохије) живело је преко 65% Срба и свега око 35% Арбанаса, а међу њима и око 150.000 арбанизованих Срба.²

Најширој домаћој и међународној јавности мало је познато да су неколико векова раније на овим просторима живели искључиво Срби. Када су Турци заузели Косово и Метохију (1455. године, падом Новог Брда) и суседне крајеве, пописали су на њима затечено становништво које је било скоро у целини српско, са свега 2–3% Арбанаса западно од Ђаковице.³ У средњем веку није постојало посебно име за ову покрајину, осим општег имена Србија. Под овим именом територију Косова и Метохије помињу путописци у XVI и XVII веку, од ко-

² Видети шире: Јован Н. Деретић, *Срби и Арбанаси*, Народна библиотека Србије, Београд 2005. године, стр. 107.

³ Научни Демографски зборник: *Насеља и становништво области Бранковића 1455. године*, уредник академик М. Мацура, САНУ, Београд, 2001. године, стр. 793.

јих су неки и Арбанаси. Тако, млетачки посланик Јаков Соранцо, 1575. године каже како прелазећи Дрим улази у Србију.⁴ Архиепископ барски Марин Бици (Marin Bizzi) 1610. године, такође, узима Црни Дрим као границу између Арбаније и Србије.⁵ Петар Мазарски, апостолски визитатор, по нарочитости Арбанас, 1623. године каже да Дрим дели Арбанију од Србије.⁶ Надбискуп Ђорђе Бијанки вршећи канонску визитацију у Србији 1638. године написао је извештај у којем наглашава да се Призрен налази у Доњој (јужној) Србији (Servia „inferiore“).⁷ Према писаним изворима, Косово и Метохија и други крајеви данашње северне Албаније били су у XIII, XIV, XV, XVI и XVII веку етнички најхомогеније области српске државе. То значи да на Косову и Метохији није било других народности сем Срба.⁸

Тек у завршној фази разрешења „Источног питања“, албански прваци почели су да заговарају идеју о тзв. албанском праву наслеђа турске територијалне баштине на Балкану. Од тог периода почиње развој албанског иредентистичког покрета који је уочи Берлинског конгреса настојао да, на идејном и културном плану, заинтересује европске силе за решење „Албанског питања“, као дела „Источног питања“.

Будући да ова идеја није наишла ни на какву подршку на Берлинском конгресу, албанско руководство се у даљем остваривању пројекта „Велика Албанија“ приклонило великим силама, које су у појединим фазама конституисања европског и светског поретка имале доминантну улогу на Балкану (својевремено Отоманска империја, Аустро-Угарска царевина, фашистичка Италија и нацистичка Немачка, а у новије време – САД и Европска унија).

Геостратешке последице стварања „Велике Албаније“

Покушај стварања „Велике Албаније“ одвијао се под окриљем великих сила којима је такав великодржавни пројекат гарантовао остваривање њихових стратешких интереса на Балкану. У периоду новије историје, стратешки интереси великих сила били су примарни чинилац њиховог понашања и практичног деловања на Балкану. При томе, по правилу, занемариване су геостратешке последице које би могле произаћи из таквог понашања и деловања.

Гледано из геополитичког угла, сваки покушај стварања тзв. Велике Албаније, која би, поред републике Албаније обухватала и

⁴ Рад Југословенске академије наука и уметности, књига СХХIV, стр. 30.

⁵ Старине Југословенске академије знаности и умјетности, књига XX, стр. 121.

⁶ Исто, књига XXXIX, стр. 28.

⁷ Јован Радонић, *Римска курија у јужнословенским земљама од XVI – XIX века*, Београд, 1950. године, стр. 100.

⁸ Академик Милисав В. Лутовац, Глас ССLXXXII Српске академије наука и уметности, књига 34/1972, стр. 8

српску покрајину Косово и Метохију; Рашко-полимску област са Медвеђом, Бујановцем и Прешевом; западни део БЈР Македоније, укључујући и Куманово; северозападни део Републике Грчке и места у Црној Гори: Плав, Гусиње, Тузи, Малесија, Улцињ и Бар, био би увод у нове етничке сукобе и поделе у централном делу Балкана са несагледивим последицама, који би били саставни део сукоба тзв. ниског интензитета и контролисаних криза.

Стварање „Велике Албаније“ највероватније би довело до слабења и разлагања три балканске државе – Србије, Црне Горе и Македоније. Отуда, са становишта српског националног интереса, давање независности Косову и Метохији било би равно националној катастрофи, јер би губљењем „свете земље“ настала разарања српског националног и културног идентитета. То би била озбиљна претња биолошком опстанку Срба као историјског народа на Косову и Метохији.

Давање независности Косову и Метохији, по многим оценама, био би сигнал Албанцима у западној Македонији, Црној Гори и северозападној Грчкој, да се и они насилним путем боре за отцепљење од Македоније, Грчке и Црне Горе и за припајање „Великој Албанији“, као и муслиманима у Рашко-полимској области да се припоје муслиманском делу БиХ. То би, у наредном периоду, довело до нестанка Македоније, а озбиљно би угрозило опстанак Црне Горе. У том случају, јавили би се легитимни захтеви мањина у читавом свету за њиховом независношћу и присаједињењем матичним државама. Отуда, уколико би се, под заштитом међународне заједнице, допустила Албанцима независност Косова и Метохије, сви би могли да на сличан начин захтевају исто право које је већ искористио албански народ, и то – не само Срби у Босни, већ и Хрвати и Бошњаци у Босни, Албанци и Бошњаци у Црној Гори, Албанци у Македонији, Руси у Украјини, мањине у Северној Осетији и Абхазији итд.

Прављење преседана у међународним односима је крајње опасна појава која нарушава међународноправни поредак. Ако се допусти промена спољних граница Србије као старе демократске и међународно признате државе, отвара се процес даљег разграђивања суверених држава на Балкану, Европи и свету, што би могло да представља велику претњу општем систему безбедности. Јер, опште је позната чињеница да је европска и евроатлантска визија безбедности региона југоисточне Европе једино решење за овај регион, а да би се она постигла потребно је макар не мењати постојеће спољне границе држава.⁹

Посматрано са геостратешког становишта, отцепљење Косова и Метохије од Србије изазвало би озбиљан поремећај равнотеже у средишту Балкана и оживљавање старих претензија Грчке и Бугарске на преостали део Македоније, као и претензије Хрватске на Боку Ко-

⁹ Видети шире: *Интервју председника Републике Србије Бориса Тадића Радију из Бона, Београд, 16. фебруар 2003. године.*

торску, Мађарске на делове Војводине, итд. У даљем процесу стварање „Велике Албаније“ неминовно би довело до успостављања два супротстављена блока балканских држава – исламских и православних. То би, гледано са војно-политичког становишта, вероватно мотивисало земље са претежним православним становништвом да ступе у православни Балкански савез као противтежу „Великој Албанији“, што би опет повратно, вероватно натерало тзв. Велику Албанију да склопи савез са Турском и муслиманским делом Босне и Херцеговине и увуче остале муслиманске земље у балканске и европске проблеме. По свим проценама, то би могао бити увод у нови велики балкански рат између хришћанског и муслиманског света у Европи, који, надајмо се, нико разуман не жели.

У свим варијантама процена, пројекат „Велике Албаније“ подразумева радикалну промену признатих међудржавних спољних граница које су успостављене још у доба балканских ратова 1912–1913. године. Насилна промена спољних граница балканских држава довела би до драстичне промене равнотеже снага на Балкану и водила би овај осетљиви регион у велику неизвесност са несагледивим последицама.

С друге стране, стварање „Велике Албаније“ охрабрило би сепаратистичке тежње осталих мањина на Балкану, Европи и у читавом свету и довело би до општег пораста сиромаштва, незапослености и криминализације друштва у Албанији и суседним државама. То би у условима високог наталитета и природног прираштаја становништва, а посебно неизграђених државних институција, довело до пораста организованог криминала и заснивања привредне делатности на шверцу дроге и оружја, што би могло угрозити мир и безбедност највећег броја људи, државне и приватне имовине у балканским земљама. Имајући у виду пословичну немогућност ОУН да брзо реши насталу економску кризу, то би могло да доведе до радикализације албанског друштва, које би, опет, могло постати плодно тло за ширење утицаја фундаменталистичког ислама који не признаје европске вредности и стандарде. Зато је од пресудне важности да се постојећи баланс снага на Балкану очува и не дозволи промена признатих спољних међудржавних граница, нити стварање једне државне заједнице назване „Велика Албанија“ у којој би се Европа веома брзо могла суочити са алжирским сценаријом.

Отимање српских етничких територија и присилно исељавање Срба са Косова и Метохије

Из новије историје је познато да је основни предуслов за остваривање албанског великодржавног пројекта освајање и отимање етничких територија православних хришћана, најчешће Ср-

ба, уз прећутну сагласност и одобравање великих сила. Неопходно је подсетити да се први масовни геноцид над Србима на овом простору догодио у време патријарха Арсенија III Чарнојевића 1690. године, када је са Косова и Метохије протерано укупно 37.000 српских породица са око 200.000 чланова. Следеће масовније протеривање Срба десило се у периоду између 1878. и 1912. године, када је са Косова и Метохије протерано око 150.000 Срба и другог неалбанског живља. Треће и најмасовније протеривање Срба са Косова и Метохије догодило се у периоду комунистичке владавине, између 1941. и 1987. године, када је са својих вековних огњишта, на најсвирепији начин, протерано око 500.000 Срба и неалбанаца. До последњег масовног протеривања Срба дошло је у периоду између 1987. и 2006. године, када је под притиском албанског терора са простора Косова и Метохије насилно протерано преко 300.000 српског и другог неалбанског становништва.¹⁰

Анализом историјских извора који говоре о протеривању Срба са Косова и Метохије у последња три века (1690–2006) може се закључити да је из некадашње Старе Србије (данашње Косово и Метохија), насилно протерано око 1.150.000 Срба, те да их је око 200.000 побијено и 150.000 до 200.000 арбанизовано, односно преведено у муслиманску веру.¹¹

Хипотетички посматрано, да 1.500.000 Срба није протерано, побијено и арбанизовано на територији Старе Србије и да су се на тим просторима они нормално развијали и природно репродуковали, данас би на Косову и Метохији било око *два милиона Срба*. То су историјске чињенице које морају уважавати главни центри светске моћи, посебно када се изричу оцене о етничком чишћењу и формулишу политички ставови о будућем статусу Косова и Метохије.

Исто тако, неопходно је имати у виду и чињеницу да је за државу Србију, Косово и Метохија света земља и центар верског и културног живота Срба. Косовско-метохијски градови, као што су Приштина, Призрен и Вучитрн, били су престоница, духовна и управна средишта у време владавине краља Милутина, царева Душана и Уроша и деспота Вука Бранковића, а манастири Грачаница, Дечани, Богородица Љевишка, Бањска, Свети Архангели и други су света места Старе Србије. Са Косова и Метохије потиче двадесетак светитеља Српске православне цркве, а косовска етика је истинско надахнуће свих српских поколења.

¹⁰ Видети шире: Јован Н. Деретић, *Срби и Арбанаси*, Народна библиотека Србије, Београд, 2005, стр. 52, 130.

¹¹ Подаци су добијени простим сабирањем историјских чињеница датих у књизи Јована Н. Деретића, *Срби и Арбанаси*, Народна библиотека Србије, Београд, 2005, стр. 52. и 130. Слични подаци наводе се и у другим релевантним историјским изворима, како код домаћих, тако и код страних историчара.

Осим тога, широј друштвеној јавности мало је познато да су Албанци новцем добивеним од грађана Србије и осталих република бивше Југославије, деценијама издвајаним за привредни препород Косова и Метохије, у ствари, куповали куће и имовину прогнаних Срба. Подсећања ради, треба истаћи да су бивше југословенске и српске власти деценијама издвајале финансијску и стручну помоћ да би надокнадиле заостатак у развоју Косова и Метохије. Највећи део те помоћи издвајала је Република Србија. Примера ради, у средњорочном периоду између 1966. и 1970. године, од 20.309.000.000 динара инвестиција у Југославији, на Косову и Метохији је утрошено једна четвртина или 5.134.000.000 динара. У наредном средњорочном периоду, од 1971. до 1975. године, на Косову и Метохији је утрошено 4.894.000.000 динара, од укупно 44.283.000.000 динара југословенских инвестиција, а у средњорочном периоду између 1976. и 1980. године 54.475.000.000 динара, од укупних 133.951.000.000 динара инвестиција издвојених за улагања на нивоу Југославије. Од 1980. до 1985. године на Косову и Метохији је утрошено 37% укупног фонда Југословенских инвестиција, а у раздобљу од 1985. до 1990. године тај проценат је био знатно већи и износио је око 43%.

Само од зајма који је Светска банка дала СФРЈ, за развој Косова и Метохије дато је 24% или око 240.000.000 долара, а 1981. године, заслугом српске и југословенске владе, од Међународне банке добијен је посебан зајам за развој Косова и Метохије у вредности од 130.000.000 долара. У периоду од пуних десет година сваки запослени у Републици Србији издвајао је 1% од свог личног дохотка за развој Косова и Метохије, што је по тадашњем курсу износило око 1.000.000 долара дневно или око 3.650.000.000 долара за десетогодишњи период.¹²

Гледано из ове перспективе, могло би се поставити и следеће хипотетичко питање: да је толики капитал, у виду свежих и директних инвестиција, уложен у развој осталих делова републике Србије, Србија би данас била на нивоу развоја најразвијенијих западних земаља? Осим тога, поставља се и објективно питање – шта је држава Србија за узврат добила од албанске националне мањине на Косову и Метохији и од међународне заједнице?

Говорећи језиком истине и неумољивих бројки, Република Србија је доживела да су Арбанаси на Косову и Метохији од краја XVII века до данашњих дана порушили више од 1.500 српских цркава и манастира, а само у последњих седам година, од 10. јуна 1999. године, албански екстремисти и наоружане шиптарске терористичке групе „ОВК“ извршиле су укупно 7757 терористичких напада на српско и остало неалбанско становништво. У терористичким акцијама убијено је 1252 лица, рањено 2237 и отето 1150 лица, уништено или видно оштећено 150 српских

¹² Видети шире: Јован Н. Деретић, *Срби и Арбанаси*, Народна библиотека Србије, Београд, 2005, стр. 138. и 139.

цркава и манастира и спаљено више од два милиона књига на српском језику, што представља духовни геноцид над једним аутохтоним европским народом. Поред тога, у овом кратком периоду откривено је 144 логора у којима су били заточени, малтретирани и мучени Срби. Од доласка КФОР-а до краја новембра 2003. године на Косову и Метохији порушено је 5100 српских надгробних споменика и спаљено или отето 107.000 кућа и станова чији су власници Срби и Црногорци (77.000 отето и 30.000 уништено), а чија вредност се, без земљишта и пратећих објеката, процењује на око 5.350.000.000 еура.¹³ Чак је и командант јужног крила НАТО-а, амерички генерал Цереми Џонс, након шиптарског погрома над Србима 17. марта, изјавио: „Ово је етничко чишћење Срба“, а други Американац, Мортон Абрамовиц – креатор Клинтонове политике за Балкан и саветник шиптарским преговарачима у Рамбујеу, поводом 17. марта, рекао је „Само насиљем може нешто да се промени. Мартовско насиље је за Албанце имало и неке позитивне резултате“.¹⁴ Ту су у новијој историји незабележена шовинистичка дела која су албански терористи починили на територији Косова и Метохије, која је за све то време била под заштитом Уједињених нација и снага КФОР-а.

Обим, садржај и карактер историјских чињеница је веома јасан. Насиље и терор који су Арбанаси извршили над Србима на Косову и Метохији у новијој историји је велики. Нико нема право да минимизира шиптарско насиље над Србима, а уколико би се Албанци за све злочине које су починили над Србима наградили давањем независности Косову и Метохији, онда се може рећи да више не важи ни један принцип међународног права и да међународноправни поредак напосто више не постоји.

Са становишта заштите српских виталних државних и националних интереса, међународној јавности је, на одређени начин, већ саопштено да независност Косова и Метохије нико и никада у Србији не може прихватити. Због тога је мудрије пре коначног доношења одлуке добро размислити и одмерити сваки политички потез који намерава да се предузме. Јер, дугорочно гледано, наметање решења силом не решава ни један проблем у међународним односима, већ њихово решење одлаже за неко друго време и продужава стање нестабилности и кризе.

Уколико се искрено жели пронаћи компромисно и трајно решење за статус Косова и Метохије, чини се да је најбољи пут за то убрзана интеграција целокупног региона западног Балкана у Европску

¹³ Укупна вредност од 5.350.000.000 € добијена је тако што је 107.000 спаљених и отетих кућа и станова помножено са минималном вредношћу од 50.000 еура по једној кући или стану. Слободније процене неких домаћих и страних економиста говоре да се ради и до десет пута већој вредности изгубљене приватне имовине Срба и Црногораца на Косову и Метохији.

¹⁴ Радослав Гађиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ Војска, Београд, 2004., стр. 147–149.

унију и евроатлантске безбедносне организације, чиме би питање граница на централном и западном Балкану било у потпуности релативизовано. Албанци би добили највиши могући степен аутономије, извршила би се суштинска децентрализација Аутономне покрајине и задржао би се суверенитет Србије над Косовом и Метохијом, а у прелазном периоду могло би се осигурати успостављање одговарајућих механизма међународног надзора у имплементацији компромисног решења.

Геополитички положај Косова и Метохије

За Србију и Црну Гору и целокупни српски народ, у геостратешком смислу, Косово и Метохија има велики значај. На Косову и Метохији налази се историјско, културно-цивилизацијско и сакрално-географско средиште савремене српске државе.¹⁵ На овом географском простору дела Старе Србије, такође, налази се велики број симбола српског државног, националног и цивилизацијског идентитета. Једноставније речено, Косово и Метохија су за Србију више од територије или, како то председник Русије Владимир Путин недавно рече: „случај Косово значајнији од самог Косова“.

Геостратешки гледано, простор Косова и Метохије спаја преостале делове српског етничког становништва, који су, стицајем различитих историјских околности настањени у одвојеним етничким регијама, као што су: Црна Гора, Република Српска, јужна Србија и Кумановска котлина. Давањем независности Косову и Метохији (условне или безусловне, свеједно) у српском етничком простору настала

¹⁵ Срби су се током велике сеобе индоевропских народа коначно настанили на просторе данашњег Косова и Метохије у VII веку, и ускоро, крштењем и уцрквењем, ушли у хришћанску цивилизацију православне Византије. Од Византије су Срби наследили, између осталог, и хуману традицију задужбинарства – подизања цркава и манастира, те традицију свенародног окупљања, саборовања и богослужења и свестраног културног уздицања. Срби у VII веку настањују просторе тадашњег Византијског царства и образују своје области зване „Склавиније“, и затим од Византије примају хришћанство и стварају своје локалне кнежевине (од 9. до 11. века) којих је било неколико до ступања на престо породице Немањића, половином 12. века. Стефан Немања први успева да, ратујући али и склапајући мир са Византијом, организује самосталну српску државу при крају 12. века. Тада Косово и Метохија улазе у састав српске државе, да би одмах постали и њен средишњи државни и црквени део. О уласку Косова и Метохије у састав самосталне српске државе јасно сведочи и Немањино житије, које је написао Свети Сава на почетку 13. века. Приштина је била центар средњовековне српске феудалне државе за време краља Милутина (1282–1321), а једно време Призрен је био престоница српских цара Душана и Уроша. Осим тога, град Пећ је у два периода од 1346–1457. и од 1557–1766. године био седиште Патријаршије Српске православне цркве, која је одиграла значајну улогу у историји Срба пре и после окупације Балкана од стране Турске империје. (Опширније видети: Др Радослав Гађиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ Војска, Београд, 2004. године, стр. 5–12).

би, како то један од наших водећих геополитичара др Радован Радновић каже „велика бреша (100 km по обе осе), са наглашеним исламским предзнаком и тенденцијом да се шири ка Рашко-полимској области и даље, ка Босни и Херцеговини и ка јужном Поморављу, са реалном опасношћу да пресече главну артерију Србије на Панонско-егејском и Централнобалканском правцу“.¹⁶ Поред тога, неопходно је имати у виду да простор Косова и Метохије чини део тзв. „зелене трансверзале“, која од Турске води преко Тракије и западне Македоније, ка муслиманским деловима Рашко-полимске области и муслиманском делу Босне и Херцеговине.

стицање независности Косова и Метохије могло би довести до нове опасности даљег цепања државног простора Србије, са озбиљним импликацијама да се она сведе на границе преткумановске Србије, како је то на почетку избијања кризе на простору СФРЈ прогнозирао Џемс Бејкер, бивши министар спољних послова САД.

Отуда, гледано из ширег војностратешког угла, може се констатовати да је Косово и Метохија најзначајнији део простора на јужном крилу српско-црногорског стратешког простора. Његовим отцепљењем од Републике Србије нарушила би се стабилност стратегије одбране Србије и Црне Горе, на њеном јужном, источном и југозападном делу. Гледано из ужег војностратешког угла, неопходно је имати у виду да се са простора Косова и Метохије одређеним пролазима и превојима брзо долази у области Рашке, западног Поморавља и Шумадије, Понишавља и централног и јужног Поморавља. Отуда, давањем независности Косову и Метохији, Србија би неповратно остала без ове војностратешке „тврђаве“, чијим би се губитком нарушила укупна стабилност и одбрамбена моћ Србије и Црне Горе.

Сви ови и други аргументи убедљиво поткрепљују тезу да Косово и Метохија нема цену и да је то стратешки важан део српског државног простора, у било ком облику и својству да се налази, у оквирима јединствене државе Србије. Због тога, у име српског народа нико нема право да тргује овим стратешки важним делом српског државног и националног простора. Решавање коначног статуса Косова и Метохије је „приоритет свих приоритета“ српске и српско-црногорске спољне политике и дипломатије у 2006. години. У решавању овог приоритета нужно је успоставити свесрпски консензус, од којег ће у добром делу зависити коначно решење статуса овог важног државног питања за будућност Србије.

Свако наметање политичког решења за Косово и Метохију силом било би опасно по мир и безбедност у читавом региону Балкана. Тиме би се наставило са компромитовањем међународног права и

¹⁶ Видети шире: *Косово и Метохија – изазови и одговори*, Зборник радова са округлог стола „Геополитичка судбина Косова и Метохије“, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997. године, стр. 176.

отворио пут ка преседану у међународним односима који би урушили принципе на којима почива међународни поредак, а то су, пре свега, поштовање суверенитета и територијалног интегритета демократских држава.

Због тога, у процесу преговора о коначном статусу Косова и Метохије, Србија треба да има кристално јасне ставове и јединствену платформу за преговоре. Суштина преговарачке позиције Србије и Црне Горе треба да буде залагање за стриктно поштовање међународног права обезбеђивањем суштинске аутономије за Косово и Метохију, која подразумева поштовање међународних правних норми и стандарда у државном организовању мешовитих етничких заједница, а пре свега: спречавање насиља косовских Албанаца над неалбанским становништвом; омогућавање Албанцима максималне самосталности у извршној власти и управним пословима и непроменљивост спољних граница Србије и Црне Горе.¹⁷

Према предлогу Владе Републике Србије, обезбеђивање суштинске аутономије, у својој основи, садржи и свеобухватну децентрализацију Косова и Метохије, према најбољим стандардима које познаје међународно и европско право. Свеобухватна децентрализација може да укључи и формирање ентитета, као једне од значајних форми децентрализације, која би била најправедније решење за све грађане Косова и Метохије. За Србију и Црну Гору, са политичког и геостратешког становишта, неприхватљиво је само решење које заговара просту независност Косова и Метохије, са садашњом територијалном и политичком организацијом, док се о свим осталим решењима у широкој лепези могућих облика децентрализације може и мора преговарати и разговарати.

У процесу преговора српски преговарачки тим своју позицију треба да базира и на препорукама Каја Еидеја, које је усвојио Савет безбедности Уједињених нација. То су солидне препоруке које дају основ за даље грађење позиције Србије у дугом процесу преговора.¹⁸

Ипак, тежиште преговора требало би да буде усмерено на очување међународног принципа неповредивости спољних граница. Ту лежи кључ решења целокупних преговора и, уколико границе према Албанији и Македонији остану непромењене, српска делегација ће у правном смислу направити значајан корак ка очувању територијалног интегритета и суверенитета Србије, а тиме ће бити оснажени и основни принципи међународног права у решавању истих или сличних проблема на свим деловима света.

Међутим, уколико би било наметнуто решење за Косово и Метохију, и то једнострано, противно вољи српског народа и без ваљаног упоришта у међународном праву, Србија задржава право да оспори

¹⁷ Види шире: Александар Фатић, *Интервју*, Вечерње новости, Београд, 25. децембар 2005.

¹⁸ Исто.

такву одлуку, као пристрасну без упоришта у међународном праву. Такође, то би била отета земља, а историја упозорава да ниједно парче земље које је било отето на Балкану није остало вечно у том статусу. Отуда би свако наметање решења било нелегално, јер би, пре или касније, Србија добила прилику да правно доказује нелегалност таквог решења и да у нешто другачијем односу снага у региону оствари своје праведне циљеве.

Дакле, на потезу је Организација УН, која има две могућности: да буде доследна у поштовању принципа међународног права које не дозвољава промене спољних граница и угрожавање суверенитета и територијалног интегритета демократских држава или да задовољи максималистичке претензије Албанаца и силом наметне решење коначног статуса Косова и Метохије, које народ Србије не може никада прихватити. Ако се уважи Повеља ОУН и уставно и историјско право Србије, преговарачи уз помоћ посредника ОУН могу да нађу компромисно решење које ће бити прихватљиво за обе стране.

Србија мора, с највишим степеном дипломатског умећа, да одбаци капитулантску политику која јој се перманентно намеће. У односу према спољњем свету, а поводом решавања коначног статуса Косова и Метохије, Србија се мора поставити као држава претходница и држава наследница Краљевине СХС, СФРЈ, СРЈ и СЦГ, као једина држава са историјским и међународним легитимитетом, који је произашао из изградње српске државности у 12. веку, ослободилачких устанака против Отоманске империје, балканских ослободилачких ратова и учествовања у савезничкој коалицији у два светска рата. Зато Србија мора испољити офанзивну дипломатску иницијативу према великим силама и Европској унији и од њих упорно тражити историјски одговор, тумачење и поштовање међународних уговора, закључених после Првог и Другог светског рата. Од великих сила треба тражити одговор и на следеће питање: да ли у њиховим стратешким политикама одлуке Коминтерне и Комунистичке партије Југославије имају примат у односу на важеће међународне уговоре које су силе савезнице Србије потписале и чији су гарант. У противном, свет ће остати лишен било каквих стандарда и норми у међународним односима, а то би изазвало дуготрајне кризе и нове балканске ратове.

Закључак

У закључним разматрањима овог важног питања неопходно је истаћи да Косово и Метохија представља витални државни и национални интерес Републике Србије. Отуда, нико нема право да се одрекне Косова и Метохије као неотуђивог дела територије Републике Србије. Преговарачки тим Републике Србије мора да искористи све правне и демократске методе у политичкој борби за очување за сада још једино важећег принципа међународног права о неповредивости

и непроменљивости спољних државних граница, гарантованих међународно признатим државно-правним актима и резолуцијом Савета безбедности УН бр. 1244, која гарантује целовитост и суверенитет државе Србије на Косову и Метохији. Уколико би се десило да не превлада разум и право, већ сила и насиље, држава Србија и њене демократске институције морају и према насиљу да имају адекватан демократски одговор.

Због тога је од непроцењиве важности да Србија стално јача демократске институције друштва и одржи стратешку иницијативу на међународном плану. Да би се то могло остварити, неопходно је уложити додатне дипломатске напоре, како на билатералном, тако и на мултилатералном плану. Србија мора да има своју лобистичку структуру у свету. Српски лобисти уз подршку државе Србије треба континуирано да делују у свим сферама друштвеног живота – у политици, науци, спорту, култури, уметности, бизнису...

Будући да криза улази у завршну фазу у којој ће, уз посредовање међународне заједнице, покушати да се изнађе трајно решење за будући статус Косова и Метохије, понуђени рад који је заснован искључиво на истинитим историјским чињеницама и реалној геополитичкој стварности могао би да буде од користи политичким субјектима укљученим у процес изналагања решења за коначан статус КиМ.

Отуда, циљ овог рада јесте да научној и стручној јавности и свим читаоцима пружи веродостојне и истините информације о најважнијим аспектима великодржавног, антиевропског, антидемократског и антицивизацијског пројекта тзв. „Велике Албаније“ и његовим могућим последицама по мир и безбедност у читавом региону Балкана.

Литература:

1. Борозан, Ђорђе: *Велика Албанија – поријекло, идеје, пракса*, Војноисторијски институт, Београд, 1995.
2. Богдановић, Димитрије: *Књига о Косову*, Српска академија наука и уметности, Београд, 1986.
3. Вечерње новости: *Интервју др Александра Фатића*, Новости, Београд, 25. децембар 2005.
4. Гађиновић, Радослав: *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ Војска, Београд, 2004.
5. Група аутора: *Велика Албанија*, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997. године.
6. Група аутора: *Велика Албанија – узроци и последице*, Институт за геополитичке студије, Београд, 1998.
7. Деретић И. Јован: *Срби и Арбанаси*, Народна библиотека Србије, Београд, 2005.
8. Durham M. Edih: *High Albania*, Edward Arnold, London, 1909.
9. Carter W. Francis: *An Historical Geography of the Balkans*, Academics Press, London, York, San Francisco, 1977.

10. Костић, М. Лазо: *Просторни размештај Срба у прошлости и садашњости*, пишчево издање, Минхен, 1965.
11. Новинска агенција Танјуг: *Енвер Хоџина Албанија*, Актуелна политичка библиотека Танјуга, Посебна издања, Београд, јули, 1981.
12. Parlic, Stojimir: *Kosovo i Metohija kolevka srpstva*, Writen and Reproduced in U. S. A., 1969. yers.
13. Платформа Владе Републике Србије за преговоре о коначном решењу статуса Косова и Метохије.
14. Свети архијерејски сабор СПЦ: Меморандум, СПЦ, Београд, 2003.
15. Српска академија наука и уметности: *Илири и Албанци*, САНУ, Београд, 1988.